

Lídia Fermosell Roca

**EFFECTES PSICOSOCIALS DE LA TERÀPIA ASSISTIDA AMB GOSSOS EN
PERSONES GRANS: Revisió bibliogràfica**

TREBALL FI DE GRAU

Dirigit per: Dra. Pilar Montesó-Curto

Facultat Infermeria

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
Facultat d'Infermeria

Campus Terres de l'Ebre

TORTOSA 2018-2019

“Saber envejecer es la obra maestra de la vida, y una de las cosas más difíciles en el arte difícilísimo de la vida.” –Amiel

RESUM

Introducció

L'etapa de l'envelliment comporta nous escenaris en la vida diària, tant psicològics com socials. Entre les teràpies centrades a prevenir i controlar aquests canvis psicosocials trobem la Teràpia Assistida amb Animals (TAA). Dintre de la TAA, l'estudi se centra amb la Teràpia Assistida amb Gossos, que a través de la interacció animal - persona es poden abordar els diferents símptomes psicosocials que apareixen en aquesta etapa de la vida.

Objectius

L'objectiu del treball és estudiar els efectes psicosocials de la Teràpia Assistida amb Gossos en persones majors de 65 anys.

Metodologia

L'estudi s'ha realitzat mitjançant una revisió bibliogràfica sistemàtica de la literatura científica relacionada amb la Teràpia Assistida amb Gossos en persones grans entre els mesos d'octubre (2018) i febrer (2019). La informació està extreta d'articles de bases de dades de ciències de la salut (Pubmed, Scopus, Cinhal), revistes científiques i llibres dels darrers 10 anys. L'anàlisi dels articles s'ha realitzat a través de la lectura d'aquests i els resultats obtinguts a partir de diferents qüestionaris i escales.

Resultats

Els resultats del treball mostren nombrosos beneficis psicosocials per part de la Teràpia Assistida amb Gossos cap a les persones grans. Entre aquests trobem la millora de la qualitat de vida, la disminució de l'estat depressiu i ansietat, l'augment de la interacció social i disminució del sentiment de soledat, la millora de l'estat cognitiu i l'augment de la memòria, acompanyament i entreteniment.

Conclusions

La Teràpia Assistida amb Gossos es pot considerar una teràpia vàlida en la millora dels efectes psicosocials que comporta l'etapa de l'envelliment.

Paraules clau: teràpia assistida amb animals, gent gran, efectes psicosocials

ABSTRACT

Introduction

The aging state brings new scenarios in daily life, both psychological and social. Among the therapies focused to prevent and control these psychosocial changes we find the Animal Assisted Therapy (TAA). Within the TAA, the study focuses on Dog Assisted Therapy, which through animal-person interaction can tackle the different psychosocial symptoms that appear at this stage of life.

Objectives

The aim of the study is to study the psychosocial effects of Dog Assisted Therapy in people over 65 years old.

Methodology

The study was carried out through a systematic bibliographical review of scientific literature related to Dog Assisted Therapy in the elderly between the months October (2018) and February (2019). The information is extracted from articles from databases of health sciences (Pubmed, Scopus, Cinhal), scientific journals and books from the last 10 years. The analysis of the articles has been done through the reading of these and the results obtained from different questionnaires and scales.

Results

The results of the study show numerous psychosocial benefits by the Dog Assisted Therapy towards the elderly. Among these we find the improvement of the quality of life, the reduction of the depressive state and anxiety, the increase of the social interaction and the decrease of the feeling of loneliness, the improvement of the cognitive state and the increase of memory, accompaniment and entertainment.

Conclusions

Dog Assisted Therapy can be considered a valid therapy in the improvement of the psychosocial effects that the ageing stage entails.

Key words: animal-assisted therapy, elderly, psychosocial effects

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ.....	7
1.1. Justificació de la temàtica.....	7
1.2. Pregunta PICO.....	8
1.3. Marc Conceptual.....	8
2. OBJECTIUS.....	10
2.1. Hipòtesi.....	10
2.2. Objectius.....	10
3. METODOLOGIA.....	11
3.1. Disseny de l'estudi.....	11
3.2. Estratègia de cerca.....	11
3.3. Termes documentals utilitzats en la recerca bibliogràfica.....	11
3.4. Limitacions de la recerca.....	11
3.5. Criteris d'inclusió i exclusió.....	15
3.6. Lectura crítica dels articles.....	16
3.7. Avaluació de la qualitat d'estudi.....	18
3.8. Articles seleccionats per a la revisió sistemàtica.....	18
4. RESULTATS.....	19
5. DISCUSSIÓ.....	25
5.1. La Teràpia Assistida amb Gossos en persones grans.....	25
5.1.1. Beneficis psicosocials de les TA amb gossos en persones grans	26
5.2. Àmbit d'aplicació de la TA amb gossos en persones grans.....	28
5.2.1. Trastorns de la conducta i dèficits cognitius.....	28
5.2.2. Síntomes de depressió i ansietat.....	28
5.2.3. Desequilibris emocionals i qualitat de vida.....	29
5.3. Paper d'infermeria en la implementació de la TA amb gossos....	30
6. CONCLUSIONS.....	31
6.1. Limitacions de l'estudi.....	32
7. BIBLIOGRAFIA.....	33

ÍNDIX DE TAULES

Taula 1. Nombre, paraules clau i resultats obtinguts en la recerca bibliogràfica realitzada en les diferents bases de dades.....	12
Taula 2. Nombre, paraules clau i resultats obtinguts en la recerca bibliogràfica realitzada en les diferents bases de dades, excloent els repetits entre aquestes.....	14
Taula 3. Articles seleccionats per a la revisió bibliogràfica sistemàtica.....	18
Taula 4. Qüestionaris i escales utilitzats per a mesurar els resultats en els estudis seleccionats i la seva categoria corresponent.....	19
Taula 5. Anàlisi dels articles seleccionats: autor, any, disseny, objectiu, mostra, intervenció, categoria intervinguda i resultats.....	21
Taula 6. Avaluació de la qualitat dels estudis quasi-experimentals utilitzats.....	23
Taula 7. Avaluació de la qualitat dels assaigs clínics utilitzats.....	24

ÍNDIX DE FIGURES

Figura 1. Diagrama de seguiment i selecció dels estudis elegits per al treball. Criteris PRISMA.....	17
Figura 2: Problemes psicosocials més freqüents en les persones grans.....	26
Figura 3: Beneficis psicosocials de la TA amb gossos en persones grans.....	27

1 – INTRODUCCIÓ

1.1 – Justificació de la temàtica

La temàtica elegida va sorgir per un interès personal cap a les teràpies integratives que milloren la qualitat de vida de totes les persones, tinguin l'edat que tinguin.

Concretament, vaig escollir la Teràpia Assistida amb Animals (TAA) perquè considero que és una teràpia innovadora que tota la població té a l'abast. A més, m'agradaria centrar-me en la Teràpia Assistida amb Gossos, ja que el gos és un dels animals de companyia més comuns i amb els quals les persones solen crear un vincle especial però, malauradament també és un dels més abandonats. Per això, si s'aconsegueix estudiar més aquest tipus de teràpia i els seus efectes, no sols ajudarem a les persones que ho necessitin sinó també a aquests animals.

Per una altra banda, l'elecció d'aplicar-la a l'etapa de l'envelliment va sorgir després de buscar informació sobre l'envelliment de la població. Actualment, vivim en una societat on hi ha més persones grans que joves i, amb el pas dels anys, aquesta anirà en augment. Per tant, crec que des dels serveis sanitaris i socials hem d'investigar i estar preparats per a satisfer de forma eficaç totes les necessitats de la població.

En l'etapa de l'envelliment trobem diferents canvis, tant físics com psicosocials. D'aquests, tal com he dit anteriorment, em centraré en la part psicosocial.

Aquests canvis moltes vegades poden arribar a convertir-se amb un problema greu, però si els sabem prevenir i controlar no tenen per què afectar a la vida diària.

Les teràpies com la Teràpia Assistida amb Gossos poden ajudar a les persones grans a superar i afrontar tots els canvis que suposa aquesta etapa, ja que és en aquesta on podem trobar més risc d'afectació psicosocial. Estem parlant de persones que, majoritàriament, viuen soles o en residències de la tercera edat i, per tant, estan en risc d'experimentar carències emocionals, aïllament social, pèrdues, etc. Llavors, amb aquesta teràpia es poden prevenir i millorar molts d'aquests problemes que poden aparèixer.

A més, aquest tipus de teràpia també pot influir de manera positiva en la família i els cuidadors, ja que en presenciar una millora en la persona es poden evitar conductes que podrien deteriorar la relació personal entre aquests o plantejar l'opció de la institucionalització.

Per últim, opino que el paper d'infermeria és clau per a la correcta implementació de la TAA en tots els àmbits. Els infermers són un dels principals responsables del seguiment dels pacients i, amb la TAA es necessita fer un seguiment de la teràpia i de la persona per a avaluar les millores.

Així mateix, l'acompanyament del pacient durant tota la teràpia també és un element essencial dut a terme per infermeria.

No hem d'oblidar que la finalitat de la professió infermera és protegir els drets de la persona gran i vetllar per la millora de la qualitat de vida des d'una perspectiva global.

1.2 – Pregunta PICO

En persones grans majors de 65 anys, com d'efectiva és la Teràpia Assistida amb Gossos en l'àmbit psicosocial per a millorar la seva qualitat de vida?

1.3 – Marc conceptual

Actualment estem vivint un envelliment de la població, fet que suposa un problema al qual els serveis sanitaris i socials han de fer front de manera eficaç, satisfent les necessitats de la forma més adequada ¹.

Nombroses investigacions han sigut realitzades amb l'objectiu de facilitar la vida diària de les persones majors que viuen tant al seu domicili, sigui soles o acompanyades, com a residències per a gent gran. A aquelles persones grans que sofreixen malalties físiques i psicològiques, incapacitats, problemes socials i que per tant, no poden gaudir d'una etapa de la vida com és l'envelliment ¹.

L'etapa de l'envelliment comporta nous escenaris en la vida diària, tant biològics com psicològics i socials ². En aquest estudi, ens centrarem en els canvis psicosocials.

Les facultats cognitives, la personalitat i l'afrontament de l'envelliment han sigut tres dels aspectes més tractats en les investigacions psicosocials sobre l'envelliment ².

Tota persona sofreix un deteriorament generalitzat en les seves facultats cognitives quan arriba a aquesta etapa de la vida. Dintre d'aquestes trobem, entre altres, la percepció, la memòria, la presa de decisions i la resolució de problemes, existint molts condicionants que poden fer que el deteriorament d'aquestes sigui més elevat o menys, com ara el nivell d'educació, l'estatus social o la seva salut física ². El dèficit

d'aquestes poden arribar a convertir-se en malaltia, com passa amb l'Alzheimer. Però no sempre és així, ja que la gran majoria sofreixen pèrdues de memòria, despistes, lentitud a l'hora de parlar, raonar i expressar-se, etc. fet que no podem considerar trastorn patològic ^{1,2}.

Quant a la personalitat de cadascú sol estar present durant tota la vida, però en alguns casos aquesta pot sofrir diferents modificacions que poden donar pas als trastorns afectius ².

Dintre dels trastorns afectius podem trobar la depressió, episodis maníacs o trastorns de l'humor. Aquests, es poden detectar per sentiments de culpa, desinterès per aspectes de la vida diària, sofriments hipocondríacs, canvis bruscos d'humor, etc. ².

Pel que fa als problemes psicosocials sobre l'afrontament a l'envelliment resideixen en l'aptitud de cada persona davant dels canvis que es van produint en aquesta etapa i els mètodes que utilitza cadascú per a afrontar-los ².

Davant d'aquestes possibles situacions, existeixen diferents teràpies centrades a prevenir i controlar aquests canvis psicosocials que poden aparèixer en la nova etapa. Entre les teràpies més utilitzades s'entremen les centrades a millorar la qualitat de vida de les persones grans mitjançant l'acompanyament, dintre de les quals trobem la Teràpia Assistida amb Animals (TAA) ³.

La TAA consisteix en la realització d'intervencions terapèutiques amb la participació d'animals, amb la finalitat de promoure millores en el funcionament físic, social, emocional o cognitiu dels participants. En la TAA es plantegen els objectius específics per a cada subjecte, es realitza un seguiment dels progressos i s'estableix una periodicitat per a les sessions com en els altres tipus de teràpia ⁴.

Les espècies més comunament associades a aquest tipus de teràpia són els gossos, els cavalls i els dofins, tot i que n'hi ha moltes d'espècies que poden utilitzar-se com a animals terapeutes, com ara animals de granja o ocells ⁴.

Dintre de la TAA, ens centrarem concretament amb la Teràpia Assistida amb Gossos. Amb l'ajuda dels gossos, una tècnica molt inculcada als Estats Units, s'intenta que la gent gran interaccioni amb els animals. Això es pot fer només tocant-los, passejant-los o simplement veient-los. Un dels fets més importants, però, és que els gossos els trenquen la rutina, i això és important perquè fomenta la memòria i és un estímul que comporta una reacció. A més a més, conjuntament amb els gossos, la gent gran

reorganitza el pensament i desenvolupa funcions de comunicació verbal o no verbal amb l'animal ⁵.

Per tant, a través de la relació que sorgeix entre l'humà i l'animal es poden abordar diferents símptomes associats a l'envelliment, amb la finalitat de millorar tant la funcionalitat com les capacitats psicosocials de la persona gran ^{1,4,5}.

2 – OBJECTIUS

2.1 - Hipòtesi

Les persones grans sotmeses a la Teràpia Assistida amb Gossos obtenen beneficis psicosocials que milloren la seva qualitat de vida i la seva salut (estimulació de la ment, millora de la memòria, millora de l'estat d'ànim, etc.).

2.2 – Objectius

Aquest estudi verifica com les persones grans obtenen beneficis psicosocials després de ser sotmesos a la Teràpia Assistida amb Gossos.

Per donar resposta a l'estudi es formulen els següents objectius, classificats en generals i específics.

- General:

- Conèixer els efectes psicosocials de la Teràpia Assistida amb Gossos en persones majors de 65 anys.

- Específics:

- Analitzar l'efectivitat de la Teràpia Assistida amb Gossos en la persona gran.
- Definir les diferents intervencions que es porten a terme en la teràpia.
- Identificar el paper infermer en les intervencions de la teràpia.

3 - METODOLOGIA

3.1 – Disseny de l'estudi

Aquest estudi es basa en una revisió bibliogràfica sistemàtica. Es basa en estudis, articles i llibres que parlen dels problemes psicosocials més comuns en l'etapa de l'envelliment i de la Teràpia Assistida amb Gossos aplicada en aquesta mateixa etapa. Després, hem inclòs assajos clínics o quasi experimentals on, a través de tests estandarditzats, avaluen el progrés psicosocial que suposa aquesta teràpia en persones grans.

3.2 – Estratègia de cerca

La cerca ha estat elaborada des d'octubre de 2018 fins a febrer de 2019.

La informació està extreta d'altres estudis de fonts com: bases de dades de ciències de la salut (Pubmed, Scopus, Cinhal), revistes científiques i llibres.

La revisió bibliogràfica s'ha centrat en els estudis més actuals possibles, és a dir, que s'hagin publicat o escrit en un marge de 10 anys (2008-2018). De tots aquests, s'ha aconseguit recol·lectar 7 articles relacionats amb l'objectiu a tractar en aquest treball.

3.3 – Termes documentals utilitzats en la recerca bibliogràfica

Les paraules clau utilitzades com a termes de cerca en les principals bases de dades en aquest treball han sigut: “animal assisted therapy”, “elderly”, “old people”, “psychosocial effects”.

Per a limitar la recerca s'han utilitzat els operadors booleans “AND” i “OR”. Mitjançant el primer d'aquests s'han localitzat aquells articles que inclouen tots els termes desitjats i, mitjançant el segon s'han rescatat aquells articles que contenen els termes sinònims de la cerca per a així obtindre totes les opcions possibles.

3.4 – Limitacions de la recerca

Per a la cerca en les bases de dades, s'han establert diferents límits.

En primer lloc, estudis que s'hagin publicat o escrit en els darrers 10 anys (2008-2018).

En segon lloc, estudis que tracten amb persones majors de 65 anys. En tercer lloc, que tinguin el text complet del contingut a l'abast. Per últim, que siguin en espanyol, anglès o portuguès.

A continuació, a la Taula 1, es mostren les diferents cerques realitzades en les diferents bases de dades. A la Taula 2, les cerques efectuades en les bases de dades excloent els repetits entre aquestes.

Taula 1. Nombre, paraules clau i resultats obtinguts en la recerca bibliogràfica realitzada en les diferents bases de dades.

Nº de cerques	Paraules clau i Operadors booleans	Resultats
PUBMED		
1a cerca	"animal assisted therapy" AND "elderly" OR "old people" <u>Search details:</u> ("animal assisted therapy"[MeSH Terms] OR ("animal"[All Fields] AND "assisted"[All Fields] AND "therapy"[All Fields]) OR "animal assisted therapy"[All Fields]) AND ("aged"[MeSH Terms] OR "aged"[All Fields] OR "elderly"[All Fields] OR (old[All Fields] AND ("persons"[MeSH Terms] OR "persons"[All Fields] OR "people"[All Fields])) AND ("loattrfree full text"[sb] AND "2014/01/23"[PDat] : "2019/01/21"[PDat])	67
2a cerca	"animal assisted therapy" AND "psychosocial effects" <u>Search details:</u> ("animal assisted therapy"[MeSH Terms] OR ("animal"[All Fields] AND "assisted"[All Fields] AND "therapy"[All Fields]) OR "animal assisted therapy"[All Fields]) AND (psychological[All Fields] AND effects[All Fields]) AND ("loattrfree full text"[sb] AND "2014/01/23"[PDat] : "2019/01/21"[PDat])	12
3a cerca	"animal assisted therapy" AND "psychosocial effects" AND "elderly" OR "old people" <u>Search details:</u> ("animal assisted therapy"[MeSH Terms] OR ("animal"[All Fields] AND "assisted"[All Fields] AND "therapy"[All Fields]) OR "animal assisted therapy"[All Fields]) AND (psychological[All Fields] AND effects[All Fields]) AND ("aged"[MeSH Terms] OR "aged"[All Fields] OR "elderly"[All Fields] OR (old[All Fields] AND ("persons"[MeSH Terms] OR "persons"[All Fields] OR "people"[All Fields])) AND ("loattrfree full text"[sb] AND "2014/01/23"[PDat] : "2019/01/21"[PDat])	4

SCOPUS		
1a cerca	"animal assisted therapy" AND "elderly" OR "old people"	119
<u>Search details:</u> TITLE-ABS- KEY (<i>animal</i> AND <i>assisted</i> AND <i>therapy</i> AND <i>elderly</i>) AND (LIMIT-TO (PUBYEAR , 2018) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2017) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2016) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2015) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2014) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2013) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2012) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2011) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2010) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2009) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2008))		
2a cerca	"animal assisted therapy" AND "psychosocial effects"	89
<u>Search details:</u> TITLE-ABS- KEY (<i>animal</i> AND <i>assisted</i> AND <i>therapy</i> AND <i>psychological</i> AND <i>effects</i>) AND (LIMIT-TO (PUBYEAR , 2018) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2017) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2016) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2015) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2014) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2013) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2012) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2011) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2010) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2009) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2008))		
3a cerca	"animal assisted therapy" AND "psychosocial effects" AND "elderly" OR "old people"	10
<u>Search details:</u> TITLE-ABS-KEY (<i>animal-assisted</i> AND <i>therapy</i> AND <i>psychological</i> AND <i>effects</i> AND <i>elderly</i>) AND (LIMIT-TO (PUBYEAR , 2018) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2017) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2016) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2014) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2013) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2012) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2011) OR LIMIT-TO (PUBYEAR , 2008))		
CINHAL		
1a cerca	"animal assisted therapy" AND "elderly" OR "old people"	10
2a cerca	"animal assisted therapy" AND "psychosocial effects"	4

3a cerca	"animal assisted therapy" AND "psychosocial effects" AND "elderly" OR "old people"	2
-----------------	---	---

Taula 2. Nombre, paraules clau i resultats obtinguts en la recerca bibliogràfica realitzada en les diferents bases de dades, excloent els repetits entre aquestes.

Nº de cerques	Paraules clau i Operadors booleans	Resultats
PUBMED		
1a cerca	"animal assisted therapy" AND "elderly" OR "old people" <u>Search details:</u> ("animal assisted therapy"[MeSH Terms] OR ("animal"[All Fields] AND "assisted"[All Fields] AND "therapy"[All Fields]) OR "animal assisted therapy"[All Fields]) AND ("aged"[MeSH Terms] OR "aged"[All Fields] OR "elderly"[All Fields] OR (old[All Fields] AND ("persons"[MeSH Terms] OR "persons"[All Fields] OR "people"[All Fields]))) AND ("loattrfree full text"[sb] AND "2014/01/23"[PDat] : "2019/01/21"[PDat])	67
2a cerca	"animal assisted therapy" AND "psychosocial effects" <u>Search details:</u> ("animal assisted therapy"[MeSH Terms] OR ("animal"[All Fields] AND "assisted"[All Fields] AND "therapy"[All Fields]) OR "animal assisted therapy"[All Fields]) AND (psychological[All Fields] AND effects[All Fields]) AND ("loattrfree full text"[sb] AND "2014/01/23"[PDat] : "2019/01/21"[PDat])	12
3a cerca	"animal assisted therapy" AND "psychosocial effects" AND "elderly" OR "old people" <u>Search details:</u> ("animal assisted therapy"[MeSH Terms] OR ("animal"[All Fields] AND "assisted"[All Fields] AND "therapy"[All Fields]) OR "animal assisted therapy"[All Fields]) AND (psychological[All Fields] AND effects[All Fields]) AND ("aged"[MeSH Terms] OR "aged"[All Fields] OR "elderly"[All Fields] OR (old[All Fields] AND ("persons"[MeSH Terms] OR "persons"[All Fields] OR "people"[All Fields]))) AND ("loattrfree full text"[sb] AND "2014/01/23"[PDat] : "2019/01/21"[PDat])	4

SCOPUS		
1a cerca	"animal assisted therapy" AND "elderly" OR "old people"	93
<u>Search details:</u> TITLE-ABS KEY (<i>animal</i> AND <i>assisted</i> AND <i>therapy</i> AND <i>elderly</i> OR <i>old</i> AND <i>people</i>)		
2a cerca	"animal assisted therapy" AND "psychosocial effects"	58
<u>Search details:</u> TITLE-ABS- KEY (<i>animal</i> AND <i>assisted</i> AND <i>therapy</i> AND <i>psychological</i> AND <i>effects</i>)		
3a cerca	"animal assisted therapy" AND "psychosocial effects" AND "elderly" OR "old people"	7
<u>Search details:</u> TITLE-ABS-KEY (<i>animal-assisted</i> AND <i>therapy</i> AND <i>psychological</i> AND <i>effects</i> AND <i>elderly</i> OR <i>old</i> AND <i>people</i>)		
CINHAL		
1a cerca	"animal assisted therapy" AND "elderly" OR "old people"	7
2a cerca	"animal assisted therapy" AND "psychosocial effects"	3
3a cerca	"animal assisted therapy" AND "psychosocial effects" AND "elderly" OR "old people"	1

3.5 – Criteris d'inclusió i exclusió

Per a seleccionar els articles científics que s'han utilitzat per a realitzar l'estudi, s'han establert uns criteris d'inclusió i exclusió que permetin diferenciar amb exactitud els articles que aporten informació rellevant vinculada al tema del treball dels que no ho fan.

Com a criteris d'inclusió s'han establert els següents:

- Articles que tracten directament de la Teràpia Assistida amb Gossos en persones majors de 65 anys.
- Utilització d'assajos clínics o estudis quasi experimentals per a avaluar els resultats d'aquesta teràpia en persones grans.
- Estudis que avaluen els efectes psicosocials de les persones grans després de rebre la Teràpia Assistida amb Gossos.

Com a criteris d'exclusió:

- Articles que tracten d'un tipus de TAA que no sigui amb gossos.
- Articles on s'aplica aquesta teràpia en persones amb una edat inferior a 65 anys, com ara nens o adults.

3.6 – Lectura crítica dels articles

Dels articles obtinguts amb la primera recerca, s'ha fet la filtració dels resultats. Després de suprimir els duplicats entre les diferents bases de dades i d'eliminar aquells que no compleixen els criteris d'inclusió establerts, s'han seleccionat aquells que, després d'una lectura crítica, han resultat interessants i útils per a dur a terme el treball. El nombre d'articles seleccionats ha sigut 7.

L'anàlisi dels articles s'ha realitzat a través de la lectura d'aquests. Hem extret els punts més rellevants i que responien als objectius plantejats, com ara el nombre d'individus participants, el tipus d'intervenció, la categoria intervinguda i els resultats obtinguts a partir dels diferents qüestionaris i escales com ara la Quality of Life Scale In Late-Stage Dementia, (QUALID), Geriatric Depression Scale (GDS), Loneliness Scale (UCLA), etc.

A continuació, a la Figura 1, es mostra el diagrama de seguiment i selecció dels estudis inclosos en aquest treball seguint els criteris PRISMA ⁶.

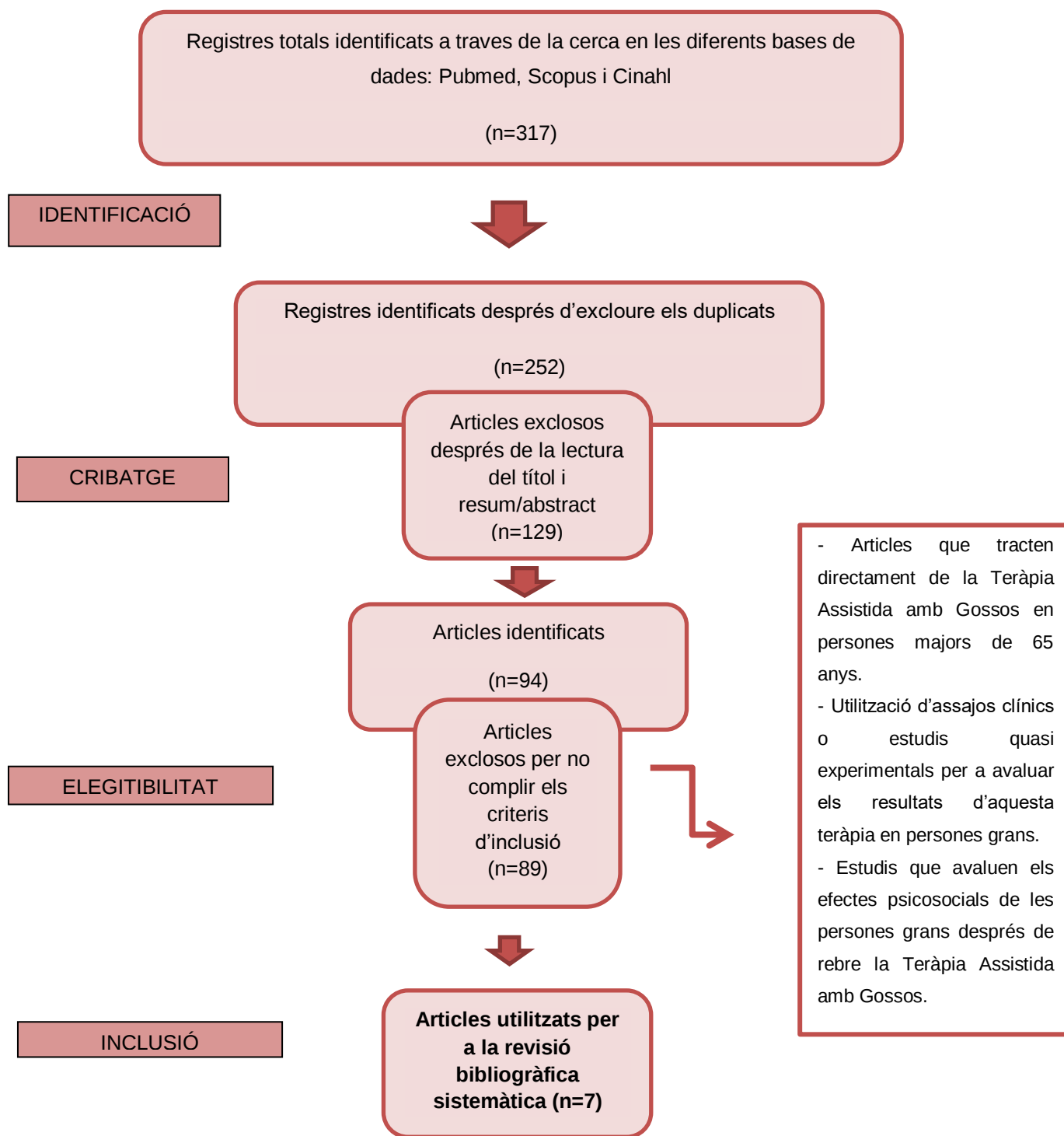

Figura 1. Diagrama de seguiment i selecció dels estudis elegits per al treball. Criteris PRISMA.

3.7 – Avaluació de la qualitat d'estudi

Depenent del disseny de l'estudi, els estudis inclosos han sigut avaluats per The Joanna Briggs Institute Critical Appraisal Checklist for Quasi-Experimental Studies i The Joanna Briggs Institute Critical Appraisal Checklist for Randomized Controlled Trials ^{7,8}.

3.8 – Articles seleccionats per a la revisió sistemàtica

Taula 3. Articles seleccionats per a la revisió bibliogràfica sistemàtica.

Títol	Base de dades	Enllaç a article complet
1. "Public Perceptions of Service Dogs, Emotional Support Dogs, and Therapy Dogs" ⁹	PUBMED	https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25486328/
2. "Pilot testing a digital pet avatar for older adults" ¹⁰	PUBMED	https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25873948/
3. "Developing effective animal-assisted intervention programs involving visiting dogs for institutionalized geriatric patients: a pilot study" ¹¹	PUBMED	https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1479-8301.2011.00393.x
4. "Pet therapy: an effective strategy to care for the elderly? An experimental study in a nursing home" ¹²	SCOPUS	https://www.researchgate.net/publication/315546409_Pet_therapy_an_effective_strategy_to_care_for_the_elderly_An_experimental_study_in_a_nursing_home
5. "Therapeutic effects of dog visits in nursing homes for the elderly" ¹³	SCOPUS	https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/psyg.12159
6. "Effect of a companion dog on depression and anxiety levels of elderly residents in a long-term care facility" ¹⁴	SCOPUS	https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1479-8301.2009.00268.x

7. "The Influence of an Animal on Social Interactions of Nursing Home Residents in a Group Setting" ¹⁵

CINHAL

<https://ajot.aota.org/article.aspx?articleid=1873013>

4 – RESULTATS

Els resultats d'aquesta revisió bibliogràfica han sigut obtinguts a través de l'anàlisi dels diferents articles científics seleccionats en la metodologia d'aquest treball.

Així mateix, s'han organitzat els resultats amb diferents categories.

Seguidament, a la Taula 4 es mostren els qüestionaris i escales de valoració utilitzats per a determinar l'efectivitat de la Teràpia Assistida amb Gossos segons la categoria intervinguda.

Taula 4. *Qüestionaris i escales utilitzats per a mesurar els resultats en els estudis seleccionats i la seva categoria corresponent.*

Nº	Categoria	Qüestionaris i escales
1	Comportament	(CMAI) Cohen-Mansfield Agitation Inventory: mesura l'agitació, agressió, alteracions motores no agressives i recol·lecció d'objectes mitjançant 29 ítems ¹⁶. (GBS) Gottfries-Brane-Steen Scale: mesura símptomes de demència mitjançant una entrevista i observació semiestructurada del pacient ¹⁷.
2	Aspectes cognitius	(MMSE) Mini Mental State Examination: mesura l'orientació, la memòria immediata, l'atenció i càlcul, el record diferit i, el llenguatge i construcció mitjançant ítems agrupats en diferents apartats ¹⁸.
3	Depressió	(DMAS) Dementia Mood Assessment Scale: mesura la gravetat de la depressió i els canvis d'humor en pacients amb demència mitjançant 24 ítems ¹⁹.

		(GDS) Geriatric Depression Scale: mesura el grau de depressió en persones majors de 65 anys mitjançant 15 ítems ²⁰. (BDI) Beck Depression Inventory: mesura el grau de depressió mitjançant 21 ítems ²¹.
4	Ansietat	(HAM-A) Hamilton Anxiety Scale: mesura la gravetat dels símptomes d'ansietat mitjançant 14 ítems ²². (BAI) Beck Anxiety Inventory: és una mesura d'autoinforme de l'ansietat mitjançant 21 ítems ²³.
5	Estat emocional	(AES) Apathy Evaluation Scale: mesura l'apatia afectiva, conductual o cognitiva mitjançant 18 ítems ²⁴. (UCLA) Loneliness Scale: mesura els sentiments subjectius de la soledat, així com el sentiment d'aïllament social mitjançant 20 ítems ²⁵.
6	Qualitat de vida	(QUALID) Quality of Life Scale In Late-Stage Dementia: mesura la qualitat de vida de persones amb deteriorament cognitiu greu institucionalitzades mitjançant 11 ítems ²⁶.

A continuació, a la Taula 5 es mostren els articles seleccionats on, a més de l'autor, l'any de publicació i el disseny, també s'exposa de manera gràfica l'objectiu de cada estudi, la mostra, el tipus d'intervenció, la categoria intervinguda i els resultats d'aquests.

Taula 5. *Anàlisi dels articles seleccionats: autor, any, disseny, objectiu, mostra, intervenció, categoria intervinguda i resultats.*

Estudi (autor / any / país / disseny)	Objectiu de l'estudi	Mostra	Intervenció	Categoria intervinguda	Efectivitat de la TAA
1. Schoenfeld-Tache et al., 2017 USA Quasi-experimental	Analitzar les percepcions de gent gran que han utilitzat TAA.	Mostra (N=47). Rang d'edat: 65-90 anys (edat mitjana=70).	Enquesta anònima online per a examinar les percepcions de la gent gran després d'utilitzar algun tipus de servei amb gossos.	1. Comportament 5. Estat emocional	El 67% afirma que la TAA ha tingut beneficis psicològics en la seva salut.
2. Sparks et al., 2017 USA Quasi-experimental	Examinar l'acceptació i utilitat percebudes d'una mascota digital en gent gran.	Mostra (N=10). Rang d'edat: 65-90 anys (edat mitjana=70).	- Exposició a una mascota digital durant 3 mesos cada 2-3 h durant el dia. - Activitats: conversació, memòria, autoestima. - Entrenat per un "Care Coach", voluntari.	1. Comportament 3. Depressió	Major acompanyament, augment interacció social, més activitat física, major entreteniment i augment de la memòria. CMAI [46.78±16.89 - 45.96±15.87] DMAS [26.85±16.91 - 21.59±16.36]
3. Berry et al., 2012 Itàlia Quasi-experimental	Provar el valor de la TAA amb gossos per augmentar la qualitat de vida de la població geriàtrica.	Mostra (N=19) Rang d'edat: 70-96 anys (edat mitjana=85).	- Exposició a un gos durant 5 mesos, 2 vegades a la setmana. - Activitats: fisioteràpia, socialització, psicoteràpia. - Professionals: fisioterapeutes i infermeres.	3. Depressió 5. Estat emocional	Augment interacció social i disminució estat depressiu. GDS ($F_{(1,14)}= 6.731, p=0.0212$) UCLA ($F_{(2,16)}= 12.53, p=0.0005$)
4. Sollami et al., 2017 Itàlia Assaig clínic	Verificar l'efectivitat de la TAA per millorar el benestar dels ancians que viuen en una residència d'ancians.	Mostra (N=28) 14 a cada grup. Rang d'edat: 70-90 anys (edat mitjana=80)	- Exposició a un gos durant 16 sessions, 2 vegades a la setmana. - Activitats: necessitats bàsiques, socialització, estimulació mental. - Professional: infermeria	3. Depressió 4. Ansietat 5. Estat emocional 6. Qualitat de vida	Millora de la qualitat de vida, disminució estat depressiu i ansietat, augment interacció social i disminució del sentiment de soledat. GDS [7,57 ±4,07 - 6,00 ±2,88] p=0.36 HAM-A [24,21 ±5,37 - 18,71 ±4,86] p= ,001 AES [29,36 ±6,87 - 23,93 ±4,45] p=,001

					UCLA [50,00 ±5,64 - 44,43 ±2,71] p= ,001 QUALID [30,14±5,55 - 21,29 ±4,36] p=001
5. Thodberg et al., 2015 Dinamarca Quasi-experimental	Estudiar els efectes de les visites periòdiques del gos sobre patrons de son i el benestar psiquiàtric de gent gran.	Mostra (N=100) Rang d'edat: 79-90 anys (edat mitjana=85.5)	- Exposició a un gos real o virtual durant 6 mesos, 12 visites quinzenals. - Activitats: comportament, comunicació, psicoteràpia. - Professional: infermeria	1. Comportament 2. Aspectes cognitius 3. Depressió	Augment de la durada del son, disminució estat depressiu, empitjorament deteriorament cognitiu. GBS ($F_{2,90} = 0.41$; $P > 0.05$) MMSE ($F_{2,91} = 0.35$; $P > 0.05$) GDS ($F_{2,82} = 0.85$; $P > 0.05$)
6. Marieanna C. Le Roux 2009 Sud Àfrica Assaig clínic	Explorar l'efecte d'un gos de companyia en els nivells de depressió i ansietat dels residents en un centre de llarga estada.	Mostra (N=16) 8 a cada grup Rang d'edat: > 65 anys	- Exposició a gossos durant 6 setmanes, una vegada per setmana. - Activitats: autoestima, socialització, psicoteràpia - Professionals: infermeria	3. Depressió 4. Ansietat	Disminució estat depressiu i ansietat. BDI [19.86+-8.88 – 11.86+-8.75] BAI [14.00+- 7.00 – 10.71+-7.61]
7. Katharine M. Fick. 2008 USA Assaig clínic	Determinar l'efecte de la presència d'un gos sobre la freqüència i el tipus d'interacció social durant un grup de socialització.	Mostra (N=36) Rang d'edat: > 70 anys.	- Exposició a gossos durant 6 setmanes, 2 vegades a la setmana. - Activitats: socialització - Professional: infermeria	2. Aspectes cognitius 3. Depressió	Augment interacció social, en concret, interaccions verbals entre residents i, disminució estat depressiu. MMSE [15.3±9.7- 19.8±8.3] p = 0.060 GDS [5.9±4.7 - 2.7±3.1] p = 0.013

Taula 6 . Avaluació de la qualitat dels estudis quasi-experimentals utilitzats.

Preguntes d'avaluació/Àrees	Schoenfeld-Tahe et al., 2017	Sparks et al., 2017	Berry et al., 2012	Thodberg et al., 2015
1. Està clar en l'estudi quina és la causa i quin és l'efecte?	S	S	S	S
2. Els participants van ser inclosos en alguna comparació similar?	N/A	N	N	N
3. Els participants van incloure alguna comparació que tingués tractament / atenció similar, excepte les exposicions o la intervenció d'interès?	N/A	D	D	D
4. Hi ha un grup de control?	N/A	N	N	N
5. Hi ha hagut diverses mesures del resultat tant abans com després de la intervenció?	N/A	S	S	S
6. Es va completar el seguiment? Si no, es va definir i analitzar la diferència entre els grups en termes de seguiment adequat?	N/A	S	S	S
7. El resultat dels participants es va incloure en alguna comparació mesurada de la mateixa manera?	N/A	N	N	N
8. Els resultats van ser mesurats de manera fiable?	D	S	S	S
9. Es va utilitzar una anàlisi estadístic adequat?	D	S	S	S

Nota: S:Si, N:No, D:Desconegut, N/A: No aplicable.

Font: The Joana Briggs Institute Critical Appraisal Checklist for Quasi-Experimental Studies ⁷.

Taula 7 . Avaluació de la qualitat dels assaig clínics utilitzats.

Preguntes d'avaluació/Àrees	Sollami et al., 2017	Marieanna C. LE ROUX 2009	Katharine M. Fick. 2008
1. Va ser veritable l'aleatorització utilitzada per a l'assignació dels participants als grups de tractament?	S	S	D
2. L'assignació als grups de tractament va ser oculta?	S	S	D
3. Els grups de tractament eren similars a la línia de base?	S	S	D
4. Els participants van ser cecs a l'assignació de tractament?	S	S	D
5. El lliurament de tractament va ser cec a l'assignació de tractament?	D	D	D
6. Els avaluadors de resultats eren cecs a l'assignació de tractament?	D	D	D
7. Els grups de tractament van ser tractats de forma idèntica?	D	D	D
8. Es va completar el seguiment? Si no, es va definir i analitzar la diferència entre els grups en termes de seguiment adequat?	S	S	S
9. Els participants van ser analitzats en els grups als quals van ser aleatoritzats?	S	S	S
10. Es van mesurar els resultats de la mateixa manera per als grups de tractament?	S	S	S
11. Els resultats es van mesurar de manera fiable?	D	D	D

12. Es va utilitzar una anàlisi estadístic adequat?	D	D	D
13. El disseny de la prova va ser apropiat? Qualsevol desviació del disseny estàndard de RCT (l'atzar individual, els grups paral·lels) va representar en la conducta i l'anàlisi del judici?	S	S	S

Nota: S:Si, N:No, D:Desconegut, N/A: No aplicable.

Font: The Joana Briggs Intitute Critical Appraisal Checklist for Randomized Controlled Trials ⁸.

5. DISCUSSIÓ

5.1 – La Teràpia Assistida amb Gossos en persones grans

Amb els últims anys, les TAA s'han anat incorporant amb èxit com a tractament complementari a diversos símptomes, trastorns i malalties relacionades amb l'envelliment.

En aquest cas, com hem dit abans, ens centrem en la problemàtica psicosocial d'aquesta etapa de la vida, com ara la soledat, la marginació social, la baixa autoestima i malalties de caràcter psicològic (depressió i ansietat). Les TAA aplicades en aquests casos es converteixen en un element fonamental per a mantenir o millorar tant com es pugui la qualitat de vida. ³

Molts són els autors que han avaluat l'eficàcia de la Teràpia Assistida (TA) amb Gossos centrant-se en els aspectes psicosocials en els últims anys.

Estudis com ara els elaborats per Sollami et al. (2017) i Marieanna C. Le Roux (2009) van implementar amb èxit la TA amb gossos utilitzant una metodologia comparada (grup control i grup experimental), en la que es van avaluar diferents aspectes psicològics com ara l'estat emocional dels pacients, la depressió, l'ansietat i la qualitat de vida, obtenint resultats positius a través d'escala de valoració com ara la GDS (Geriatric Depression Scale), BDI (Beck Depression Inventory), HAM-A (Hamilton

Anxiety Scale), BAI (Beck Anxiety Inventory), AES (Apathy Evaluation Scale) i QUALID (Quality of Life Scale In Late-Stage Dementia).

Així mateix, la TA amb gossos també va ser implementada amb èxit en aspectes socials com ara la soledat, interacció social i problemes de comunicació, en els estudis d'autors com Berry et al. (2012) i Sparks et al. (2017). En aquests, les intervencions de les sessions van consistir en activitats relacionades amb el cuidatge de l'animal, afavorint la interacció i el sentiment de responsabilitat. Mitjançant escales de valoració (AES i UCLA), també es van obtenir resultats positius.

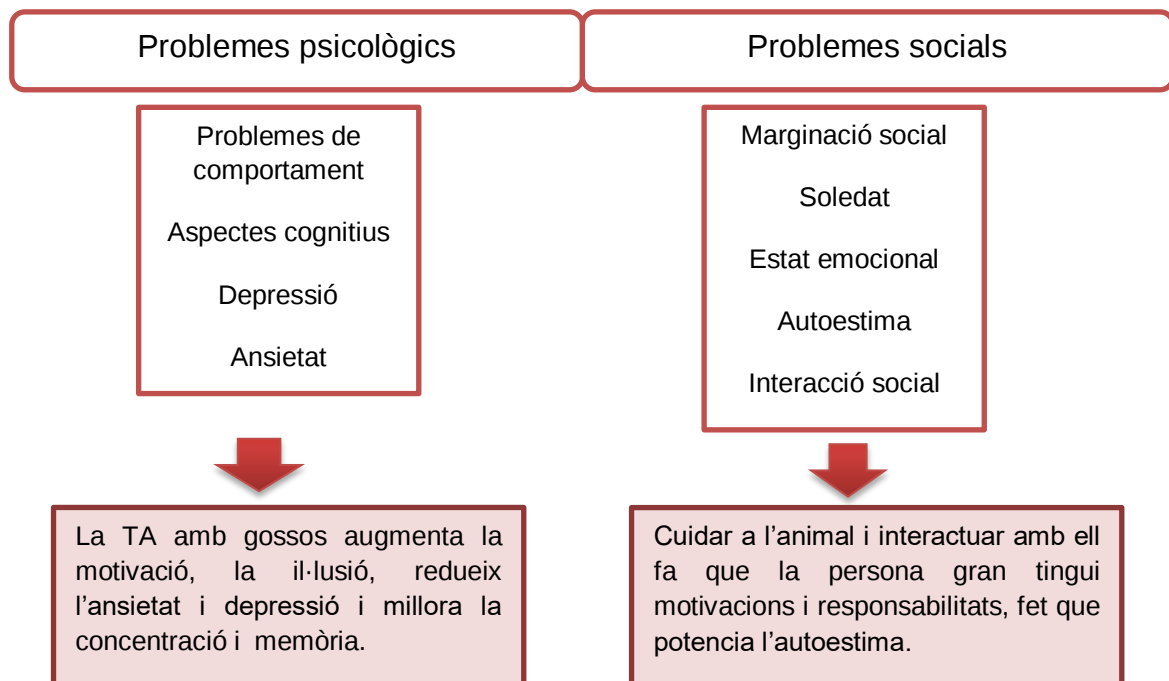

Figura 2: Problemes psicosocials més freqüents en les persones grans.

5.1.1- Beneficis psicosocials de les TA amb gossos en persones grans

Els beneficis psicosocials que comporten les TA amb gossos com a tractament complementari en persones grans són molt nombrosos ³.

Seguint els resultats obtinguts per Sollami et al. (2017), les TA amb gossos tenen importants beneficis en la qualitat de vida de les persones grans. Segons aquest autor, el fet de mantenir un contacte continu amb un animal fa que el pacient desenvolupi un sentiment de responsabilitat cap al benestar d'aquest, provocant en la persona una motivació per la qual mantenir-se actiu i cuidar-lo.

Així mateix, autors com Marieanna C. Le Roux (2009) i Sparks et al. (2017), les investigacions dels quals es van dirigir a persones grans amb simptomatologia psicològica (depressió, ansietat, demència, problemes de comportament), van confirmar que la interacció amb l'animal va disminuir aquest tipus de símptomes.

Per altra banda, segons Berry. et al. (2012), Thodberg. et al. (2015) i Katharine M. Fick (2008), la TA amb gossos també beneficia positivament a la part social d'aquestes persones, com ara l'autoestima, sentiment de soledat i tristesa i comunicació. La persona gran, conscient de les necessitats de l'animal, el passeja, parla amb ell, l'acaricia, etc. Aquestes accions fan que es desenvolupi una conducta positiva d'autocuidatge i desperta un sentiment d'utilitat i estima, fent que s'experimentin emocions i sentiments d'alegria que ajuden en les relacions interpersonals.

Tots els autors analitzats al llarg d'aquesta revisió bibliogràfica han utilitzat la TA amb gossos a través d'una programació d'activitats dissenyades especialment perquè hi hagi una interacció entre les persones grans i els animals. Moltes d'aquestes activitats van fer que la teràpia es percebi com un escenari divertit, fent que les preocupacions es quedessin de costat.

Seguidament, a la Figura 3 es mostren de manera gràfica els beneficis psicosocials de la TA amb gossos en les persones grans observats en els 7 estudis utilitzats en la revisió bibliogràfica.

Millora de la qualitat de vida
Disminució de l'estat depressiu i ansietat
Estat emocional: augment interacció social i disminució sentiment de soledat.
Millora de l'estat cognitiu
Comportament: augment memòria i major acompanyament i entreteniment

Figura 3: Beneficis psicosocials de la TA amb gossos en persones grans.

5.2 - Àmbit d'aplicació de la TA amb gossos en persones grans

Les TA amb gossos han sigut implementades amb un gran èxit en diferents àmbits, com ara en nens amb Trastorn de l'Espectre Autista (TEA) o en serveis d'assistència per a persones amb discapacitat. A més, també en alguns centres institucionals com ara residències per a gent gran o centres penitenciaris ²⁷.

En aquest cas, ens centrarem en l'àmbit en què es troba la persona gran, ja sigui tant en programes residencials per a la gent gran com al seu mateix domicili.

La TA amb gossos en aquest àmbit d'aplicació té com a objectiu millorar la qualitat de vida d'aquests, motivar-los per a no caure en problemes de salut innecessaris (augment de l'autoestima i autonomia) i tenir una vida socialment activa, per a així reduir els desequilibris psicosocials.

Els àmbits d'aplicació d'aquesta teràpia, són abordats a continuació segons els estudis analitzats en aquest treball.

5.2.1- Trastorns de la conducta i dèficits cognitius

En aquest punt es tracta la millora del comportament de la persona com a conseqüència de la demència, més concretament vinculada a la millora del grau d'agitació i agressivitat. Autors com Sparks et al. (2017) i Thodberg et al. (2015) van aconseguir una disminució del grau d'agitació a llarg termini i a partir de les 4 setmanes de teràpia respectivament (CMAI [46.78±16.89 - 45.96±15.87]) (GBS ($F_{2,90} = 0.41$; $P > 0.05$)). Per tant, tots dos autors van concloure que els trastorns de la conducta derivats de la demència es podrien retardar a través de la TA amb gossos.

5.2.2- Síntomes de depressió i ansietat

La depressió és un trastorn mental molt freqüent, caracteritzat per la presència continua de tristesa, pèrdua d'interès o plaer, sentiments de culpabilitat, falta d'autoestima, trastorns del son o de l'apetit, etc. En casos més greus, pot conduir al suïcidi ²⁸.

L'ansietat o angoixa és una emoció que tothom experimenta alguna vegada davant de determinades experiències de la vida o circumstàncies de l'entorn. Apareix per fer front a una situació que la persona percep com una amenaça per la seva seguretat, o la dels seus, i intenta reduir les conseqüències negatives que pot produir. És, per tant,

una reacció natural d'alarma davant de la percepció d'un perill potencial o d'una pèrdua de control sobre l'entorn ²⁹.

L'etapa de l'envelliment és viscuda per moltes persones com una etapa dura, ja que molta gent gran és institucionalitzada en aquesta o, simplement viu tota sola al seu domicili. Aquest fet suposa l'abandonament i la soledat i, per tant, és quan hi ha risc que aparegui la depressió i ansietat.

Tant la simptomatologia depressiva com la de l'ansietat si no es tracten de manera ràpida i efectiva empitjora amb el temps. La prevalença d'aquests en les persones grans és molt elevada i, és per això que les teràpies complementàries com les TAA es troben estretament vinculades a reduir aquests trastorns afectius ³⁰.

Per una banda, la majoria de les investigacions van mostrar resultats positius a l'hora de disminuir la simptomatologia depressiva en la persona gran. Així com Thodberg. et al. (2015) va observar una disminució significativa en l'Escala de Depressió Geriàtrica (GDS ($F_{2,82} = 0.85$; $P > 0.05$)) i, Berry et al. (2012) també va senyalar que la interacció amb el gos va disminuir l'estat depressiu dels pacients (GDS ($F_{(1,14)} = 6.731$, $P = 0.0212$)).

Per altra banda, autors com Sollami et al. (2017) i Marieanna C. LE ROUX (2009) també van assenyalar resultats positius quant a la millora dels símptomes d'ansietat (HAM-A [$24,21 \pm 5,37 - 18,71 \pm 4,86$] $p = ,001$) (BAI [$14.00 \pm 7.00 - 10.71 \pm 7.61$]).

5.2.3- Desequilibris emocionals i qualitat de vida

Segons els resultats de Berry et al., (2012) i Sparks et al. (2017), la TA amb gossos es va trobar vinculada amb l'educació emocional. Per això, es van implementar de manera satisfactòria a l'hora de tractar desequilibris emocionals com la incapacitat d'interactuar amb altres persones o la baixa autoestima. Aquests autors coincideixen en el fet que molts d'aquests desequilibris van ser conseqüència de sentiments de soledat, marginació social o sentiment d'inutilitat.

En aquest cas, la TA amb gossos es va implementar a través d'intervencions on l'animal actuava de suport emocional de la persona gran, convertint-se amb un amic fidel per a ells amb el qual podia cuidar-lo i, inclús comunicar-se.

Posteriorment, aquests estudis van avaluar l'estat emocional de la persona, obtenint resultats positius a través de les escales de valoració. Berry. et al., (2012) va observar

una reducció important de la soledat (UCLA ($F_{(2,16)} = 12.53, P = 0.0005$)), que va repercutir en un augment de la interacció social i de la comunicació. Així mateix, Sollami et al. (2017) va obtenir resultats similars (UCLA: [50.00 - 44.43]; $p = 0.001$) que van millorar la qualitat de vida de la persona gran.

5.3 – Paper d’infermeria en la implementació de la TA amb gossos

Per a implementar la TA amb gossos en la gent gran s’han de seguir unes pautes, a través de les quals es programa la intervenció ¹².

En primer lloc, ha d’haver-hi un equip interdisciplinari (terapeuta, equip mèdic, cuidadors i, en aquest cas, infermers). A més, la institució o domicili en el qual es durà a terme i el sistema sanitari de manera general ^{13,14}.

Seguidament, s’elabora una programació del tipus d’intervenció que seria més adient per a cada persona. Aquesta programació consta d’uns objectius, una metodologia que s’ha de seguir, un disseny de les activitats i els instruments d’avaluació d’aquesta, els recursos materials i humans necessaris, una avaluació inicial, una durant i una final del pacient i, una valoració del gos que més s’ajusta a les necessitats de cada persona ^{14,15}.

El paper d’infermeria en la implementació de la TA amb gossos se centra a identificar i implementar la teràpia amb l’animal correcte, valorar en tot moment la higiene de l’animal i la possibilitat de transmissió de malalties. A més, des d’infermeria s’ha de mantenir un contacte continu amb el pacient i l’animal, per a això poder observar el comportament dels dos i possible aparició d’al·lèrgies, fòbies, etc.

Així mateix, el fet de posar-se a l’endavant de la teràpia comporta certs riscos als quals infermeria ha de fer front, com ara possibles agressions per part de l’animal, maltractament de l’animal per part del pacient, comportaments bruscos, possibles caigudes que empitjoren la situació de la persona, etc ³¹.

A més a més, la infermeria i la TA amb gossos tenen un paper important en la part de l’empoderament de les persones grans. Aquest, consisteix en la capacitat que han d’adquirir totes les persones per a cuidar-se, coneixes i col·laborar en el manteniment de la seva salut o en la seva recuperació després de la malaltia.

Per tant, la infermeria i aquesta teràpia fan que aquestes persones siguin més autònomes i actives, desenvolupant un sentiment de responsabilitat sobre l'autocuidatge ¹².

Malauradament, els diferents estudis analitzats en aquesta revisió bibliogràfica no aborden específicament el paper de la infermeria en la implementació de la TA amb gossos, encara que en els estudis de Sollami et al. (2017) i Berry et al. (2012) es fa menció a la infermera com a professional que dóna suport a la persona, guia durant les intervencions, fomenta l'autocuidatge i avalua l'eficiència i eficàcia de la intervenció.

6 - CONCLUSIONS

La realització d'aquest treball m'ha suposat un enriquiment tant personal com professional, satisfent amb èxit els objectius proposats a l'inici i arribant a les conclusions següents:

L'objectiu general del treball va ser estudiar els efectes psicosocials de la Teràpia Assistida amb Gossos en persones majors de 65 anys, mitjançant una revisió bibliogràfica sistemàtica. A través d'una metodologia de recerca adequada s'ha pogut analitzar la bibliografia més rellevant relacionada amb el tema de l'estudi, posant en manifest els principals beneficis psicosocials de la TA amb gossos i, aconseguint així l'objectiu general amb èxit.

Pel que fa als objectius específics, també es pot dir que s'han aconseguit amb èxit. Amb aquests, s'ha pogut obtenir una visió global de la TA amb gossos i les diferents formes d'implementar-se segons l'estat de salut de cada pacient i segons la categoria intervinguda.

Per tant, els efectes psicosocials positius de la TA amb gossos queden reflectits en els resultats d'aquest treball, podent senyalar els importants beneficis d'aquesta teràpia quant a comportament, estat cognitiu, simptomatologia depressiva, ansietat, estat emocional i qualitat de vida i, promovent així un envelliment actiu de les persones grans.

Tanmateix, s'ha identificat amb èxit la importància del paper d'infermeria en les intervencions de la teràpia i la seva influència amb l'empoderament de la persona gran en el mateix estat de salut. Així mateix, el paper d'infermeria ha sigut avaluat a partir de la implementació correcta de la TA amb gossos, centrant-se en el suport al pacient, identificació de les necessitats corresponents i, la prevenció dels possibles riscos tant físics com cognitius associats a la implementació de la teràpia.

6.1 – Limitacions de l'estudi

La TA amb gossos aporta nombrosos beneficis psicosocials en la gent gran. No obstant això, ens trobem amb algunes limitacions que s'hauran d'abordar en futurs treballs.

A continuació s'exposen algunes d'elles:

- La TA amb gossos es porta a terme com una teràpia complementària a la farmacologia, fet que dificulta l'avaluació dels efectes reals de la teràpia.
- En els articles no es realitza un seguiment passat un temps de la intervenció, cosa que dificulta el saber els efectes a llarg termini.
- En alguns dels casos la mostra és bastant petita, limitant l'obtenció de resultats concloents.
- Estudis on la intervenció de la TA amb gossos es porta a terme durant un període de temps curt.

7 - BIBLIOGRAFIA

1. Brown K, Swanson L, Schiro-Geist C. (2014). Demonstrating the efficacy of animal assisted therapy. American International Journal of Social Sciences, 3(5), 15-25.
2. Cabo Domingo JC. Cambios físicos y psíquicos en la vejez. Temario del Curso INEM FPO. Atención Sociosanitaria a Personas en el Domicilio. 2018. p. 49-78.
3. Majic T, Gutzmann H, Heinz A. (2013). Animal-assisted therapy and agitation and depression in nursing home residents with dementia: A matched case-control trial. The American Journal of Geriatric Psychiatry. 21 (11): 1052-1059.
4. Baz A, Garcia M, López P. (2018). Teràpia Assistida amb Animals. Universitat Autònoma de Barcelona. Disponible en: <https://ddd.uab.cat/pub/estudis/2013/115241/terassani.pdf>
5. Morales A. (2016). Comencem una teràpia amb gossos. Nació Berguedà (Nació Digital). Disponible en: <https://www.naciodigital.cat/bergueda/noticia/6502/comencen/terapia/amb/gossos/ajudara/avis/residencia/berga>
6. Urrútia G, Bonfill X. Declaración PRISMA: una propuesta para mejorar la publicación de revisiones sistemáticas y metaanálisis. Med Clin (Barc). 2010 Marz; 125(11): 507-511.
7. The Joanna Briggs Institute Critical Appraisal tools for use in JBI Systematic Reviews. (2017). Checklist for Quasi-Experimental Studies. The Joanna Briggs Institute. Disponible en: http://joannabriggs.org/assets/docs/critical-appraisal-tools/JBI_Quasi-Experimental_Appraisal_Tool2017.pdf
8. The Joanna Briggs Institute Critical Appraisal tools for use in JBI Systematic Reviews. (2017). Checklist for Randomized Controlled Trials. The Joanna Briggs Institute. Disponible en: http://joannabriggs.org/assets/docs/critical-appraisal-tools/JBI_RCTs_Appraisal_tool2017.pdf
9. Schoenfeld-Tache R, Hellyer P, Cheung L, Kogan L. Public Perceptions of Service Dogs, Emotional Support Dogs, and Therapy Dogs. Int J Environ Res Public Health. 2017 Jun; 14(6): 642.
10. Sparks et al. Pilot testing a digital pet avatar for older adults. Geriatr Nurs. 2017 Nov-Dec; 38(6): 542–547.

11. Berry A, Borgi M, Terranova L, Chiarotti F, Alleva E, Cirulli F. (2012). Developing effective animal-assisted intervention programs involving visiting dogs for institutionalized geriatric patients: a pilot study, *Psychogeriatrics* 12(1), 143-150.
12. Sollami A, Gianferrari E, Alfieri E, Artioli G, Taffuerelli C. (2017). Pet therapy: an effective strategy to care for the elderly? An experimental study in a nursing home. *Acta Biomed for Health Professions*, 88(1), 25-31.
13. Thodberg K, Uhrskov L, et al. (2015). Therapeutic effects of dog visits in nursing homes for the elderly. *Psychogeriatrics, The Official Journal of the Japanese Psychogeriatric Society*, 16(5), 289-297.
14. Marieanna C. Le Roux. (2009). Effect of a companion dog on depression and anxiety levels of elderly residents in a long-term care facility. *Psychogeriatrics, The Official Journal of the Japanese Psychogeriatric Society*, 9(1), 23-26.
15. Katharine M. Fick. (2008). The Influence of an Animal on Social Interactions of Nursing Home Residents in a Group Setting. *AJOT, The American Journal of Occupational Therapy*, 47, 529-534.
16. Guía de Práctica Clínica sobre la Atención Integral a las Personas con Enfermedad de Alzheimer y otras Demencias. (2016). Generalitat de Catalunya. Ministerio de Sanidad. Disponible en: http://www.guiasalud.es/egpc/alzheimer/resumida/documentos/GPC_484_Alzheimer_AIAQS_resum.pdf
17. Brane G, Gottfries C.G, Winblad B. (2001). The Gottfries-Bråne-Steen Scale: Validity, Reliability and Application in Anti-Dementia Drug Trials. *Dement Geriatr Cogn Disord*; 12:1–14.
18. Cotarelo R, Toribio A. (2019). Mini-Mental State Examination (MMSE) de Folstein. Hipocampo.org. Disponible en: <https://www.hipocampo.org/folstein.asp>
19. Sunderland T, Minichiello M. (2001). Dementia Mood Assessment Scale. *International Psychogeriatrics (Cambridge University)*, 8(S3), 329-331.
20. Observatorio Metodología Enfermera. (2010). Escala de depresión geriátrica - Test de Yesavage. FUDEN (Fundación para el Desarrollo de la Enfermería). Disponible en: http://www.ome.es/media/docs/Novedad_Test_Yesavage.pdf
21. Evaluación del inventario BDI-II. Consejo General de Colegios Oficiales de Psicólogos. Disponible en: <https://www.cop.es/uploads/PDF/2013/BDI-II.pdf>
22. Hamilton M. The assessment of anxiety states by rating. *Br J Med Psychol* 1959; 32:50–55.

23. Beck A.T, Epstein N, Brown G, Steer R.A. (1988). An inventory for measuring clinical anxiety: Psychometric properties. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56, 893-897.
24. Boshoff M, Thawer Z. (2010). The Apathy Evaluation Scale: An ineffective tool for measuring affective, behavioural, and cognitive dimensions of apathy. ACSENT Laboratory, Department of Psychology, University of Cape Town. Disponible en: http://www.psychology.uct.ac.za/sites/default/files/image_tool/images/117/Logos/thesis/Zainub%20Thawer%20and%20Marcelle%20Boshoff.pdf
25. Russell D, Peplau L. A, Ferguson M. L. (1978). Developing a measure of loneliness. *Journal of Personality Assessment*, 42, 290-294.
26. Pinto N. (2015). Calidad de vida en las residencias de ancianos. Universidad de Valladolid. Disponible en: <https://uvadoc.uva.es/bitstream/10324/11918/1/TFG-H274.pdf>
27. Hunt M.G, Chizkov R.R. (2014). Are Therapy Dogs Like Xanax? Does Animal-Assisted Therapy Impact Processes Relevant to Cognitive Behavioral Psychotherapy? *Anthrozoös: A multidisciplinary journal of the interactions of people and animals*, 27(3), 457-469.
28. Organización Mundial de la Salud. (2017). Un reporte sobre la salud. Recuperado de: https://www.who.int/mental_health/management/depression/en/
29. Generalitat de Catalunya. (2017). Canal Salut, Ansietat. Disponible a: <http://canalsalut.gencat.cat/ca/detalls/article/Ansietat>
30. Bono A.V, Benvenuti C, Buzzi M, Ciatti R, Chiarelli V, et al. (2015). Effects of animal assisted therapy (AAT) carried out with dogs on the evolution of mild cognitive impairment. *Psychosocial Geriatrics*, 63(0), 32-36.
31. Fine A.H. (2010). *Handbook on Animal-Assisted Therapy. Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*, USA: 3ª ed. Elsevier Science.